

e-ISSN: 2630-6417

International Journal Of Social,
Humanities And Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 53
Year: 2022 JUNE
Pp: 737-744

Arrival
21 April 2022
Published
30 June 2022

Article ID
62547
Article Serial Number
2

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.62547>

How to Cite This Article
Güven, H. (2022). "Hz. Yusuf
Konulu Minyatürlerde
Kompozisyon Düzeni Ve
Sanatsal Üretimlerin Analizi",
Journal Of Social, Humanities
and Administrative Sciences,
8(53):737-744

International Journal Of Social,
Humanities And Administrative
Sciences is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.
This journal is an open access, peer-
reviewed international journal.

Hz. Yusuf Konulu Minyatürlerde Kompozisyon Düzeni Ve Sanatsal Üretimlerin Analizi¹

An Analysis And Composition Order Of Artistic Productions Of The Miniatures With The
Theme Prophet Joseph

Harun GÜVEN

Öğretmen, Van Edremit Ferit Melen Ortaokulu, Van, Türkiye

ÖZET

Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim gibi kutsal kitaplarda detaylı bir şekilde anlatılan Yusuf kıssası vermiş olduğu evrensel mesajlar nedeniyle Ahsenu'l-Kasas yani, kıssaların en güzeli diye adlandırılır. Kıssaların en güzeli olarak tabir edilen bu kıssanın şiir, öykü ve roman gibi edebiyat dallarında çok güzel örnekleri olduğu görülür. Konunun bu şekilde yaygın ve güzel olması sanat alanlarına da sirayet etmesine neden olmuştur. Özellikle minyatür sanatçıların dikkatini çeken bu kıssa söz konusu sanatçılar tarafından en fazla işlenen konulardan biri olmuştur. Hz. Yusuf konulu bu minyatürler incelendiğinde kardeşleri tarafından kuyuya atılmasına neden olan rüyasından itibaren Mısır azizliğine kadar geçen süreçte hemen hemen hayatının bütün dönemlerinin çalışıldığı görülür. Bu çalışmada Hz. Yusuf'un hayatı ele alınarak minyatür sanatında işlenen çalışmaların kompozisyon düzeni açısından değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Minyatür Sanatı, Yusuf, Ahsenu'l-Kasas, Kompozisyon Düzeni

ABSTRACT

The story of prophet Joseph, which is described in detail in holy books such as the Torah, the Bible and the Qur'an, is called Ahsenu'l-Kasas, that is, the most beautiful of the stories, because of the universal messages it gives. It is seen that this parable, which is called the most beautiful of the stories, has very good examples in the branches of literature such as poetry, short story and novel. The fact that the subject is fairly widespread and beautiful has conducted it toward spreading to the fields of art as well. This story, which especially attracted the attention of miniature artists, has been one of the most discussed topics by these artists. When these miniatures themed prophet Joseph are examined, it is seen that almost all periods of his life are studied, from the dream that caused him to be thrown into the well by his brothers, to the sainthood of Egypt. In this study, the works in the miniature art were evaluated based on the life of Prophet Joseph in terms of composition order.

Keywords: Miniature Art, Joseph, Ahsenu'l-Kasas, Composition Order

1. GİRİŞ

Minyatür sanatının tarihine bakıldığında bu sanatın çok köklü bir geçmişi olduğu görülür. Bilinen ilk örnekleri ise antik Mısır'da M.Ö. 2. yüzyılda papirüsler üzerine yapılmıştır. Bu sanatın daha sonraki dönemlerde kurulan birçok devletin sanatlarında da kendine yer ettiği görülmektedir. Yunan, Roma ve Bizans gibi batı medeniyetlerinin yanında Selçuklu, Safevi ve Memlük gibi İslam devletlerinde de el yazma kitapların çevrelerini süslediğine dair örnekleri mevcuttur. Haliyle bu örnekler toplumların kültürlerine göre farklılıklar gösterir. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlara sunulan minyatürlerde boyanın yanı sıra altın ve gümüş gibi değerli madenlerin de çokça kullanıldığına rastlanır. Batı medeniyetinde ise el yazması İncil süslemeleri ve azizlerin hayatı gibi daha çok kendine dini motiflerde yer edinen minyatürün ilerleyen zamanlarda dinsel konuların yanı sıra dindışı örnekleri de oluşmaya başlar. Türk minyatür sanatında ise günümüze ulaşmış en erken tarihli örneklerin Uygur Türk'lerine dayandığı anlaşılmaktadır.

"Uygur Türkleri'nin, Hoço merkezleri olmak üzere Turfan bölgesinde meydana getirdikleri en eski minyatürler, daha sonraki Türk minyatür sanatının kaynakları olmuştur. Duvar resimleri yanında, bu minyatürler hem sayıca az, hem de çoğu parçalar halinde olmakla beraber, gerçekçi üslupları ve portre özellikleri bakımından Türk minyatürlerinin karakteristik gelişmesinde kaynak olmuştur. Bunlar Uygur duvar resimleri (freskleri)'nin küçültülmüş örneklerinden başka bir şey değildi, şeklinde değerlendirilir" (Aslanapa, 1993, s. 195).

¹ Hz. Yusuf Konulu Minyatürlerde Kompozisyon Düzeni Ve Sanatsal Üretimler adlı yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

Türkçe’de 19. yüzyılın sonundan itibaren "minyatür" adıyla anılan bu sanat için “Osmanlı dönemi kaynaklarında minyatür teriminin yerine tasvir veya nakış sözcüklerinin kullanıldığı görülür” (Mahir, 2012, s. 15). Ancak yayınlarda yer alan ve güncel ortamda kabul gören bu tanım, Konak tarafından şu şekilde eleştirilmektedir:

“Bu durum benzer yönleri olan iki farklı biçimin aynı içeriğe sahip olduğu hususunda bir kanı oluşturma çabasını yansıtsa da aslında minyatür kelimesi ile nakış kelimesinin kapsadığı içerikler oldukça farklıdır. Zira minyatür kelimesinin Osmanlıcada nakış kelimesi ile karşılandığını dile getiren yayınlara bakıldığında, minyatür kelimesi ile sadece kitap sanatları kapsamına giren resimlerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Oysa nakış kelimesi kapsamında hurde nakış, nakış resim, meclis, şebih, suver, tasvir, resim, nigar, tarrahi, kalemi siyah, vb. isimlerle anılan eserler sadece kitap sanatları ile ilişkili değildir. Kitabın dışında ve farklı malzemelere uygulanmış birçok örneği mevcuttur. Diğer taraftan Türk İslam toplumunun resim sanatını temsil eden bu resimler (nakış/minyatür), sadece kitap resmi olmadığı gibi kitapta yer almasından dolayı özellik kazanmış da değildir. Türk ve İslam dünyasında farklı dönemlerde üretilmiş resim örnekleri incelendiğinde bu resim türünün kâğıt, maden, ahşap, kemik, farklı duvar yüzeyleri, dokuma, çini, deri, vd. malzemelerin üzerine de uygulandığı görülmektedir” (Konak, 2018, s.371).

Minyatür sanatı tarihiyle ilgili kaynaklar incelendiğinde Yusuf peygamberin yaşadığı hadisenin minyatür sanatçıları tarafından önemle analiz edildiği ve bu hadisenin minyatürlerde geniş yer edildiği görülür. Bu eserlere *Kıyas’ı-Enbiya*, *Ravzatü’ş-Şüheda*, *Falname*, *Hadükatü’s-Süeda*, *Mantuku’t-tayr*, *Heft Evreng*, *Sa’di Şirazi Bostan*, *Abdurrahman Câmî’nin*, *Yusuf ve Züleyha’sı*, *Hamidullah Hamdi’nin Yusuf’u Züleyha’sı* vb. örnek verilebilir.

Sanal alt yapı bazı müzelerde ise önemli minyatür örneklerinin dijital kopyaları sergilenmektedir. Örneğin Topkapı Sarayı Kütüphanesi’ndeki “Abdurrahman Câmî’nin, *Yusuf ve Züleyha* adlı eserinin (TSMK H. 1084) envanter numarasında kayıtlı olduğu görülür. Çift sayfa serlevha tasarımı takip eden metnin başlangıç sayfasında içinde *Kitabı-ı Yusuf u Züleyha-yı Mevlânâ Câmî* yazılı bir başlık tezhibi (ünvan) kullanılmıştır” (Uluç, 2014, s. 391).

2. KUTSAL KİTAPLARA GÖRE HZ. YUSUF’UN HAYATI

H. Yusuf’un hayat hikâyesi kutsal kitaplarda yer almaktadır. Bu hikâye hem Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’ta hem de Kur’an-ı Kerim’de detaylı olarak anlatılır. Tevrat’ın yaradılış Kitabında 37. Bab’da geçmekte olan hikâye, Kur’an-ı Kerim’de de Yusuf suresinde geçmektedir.

“Başından 101. ayetine kadar Yûsuf kıssasını anlatan bu Sûre, içinde tek kıssa taşıyan ve onu en ayrıntılı biçimde anlatan suredir. 111 ayettir. 1, 2, 3 ve 7’nci ayetlerin Medine’de indiği rivayet edilir. Fakat bu ayetlerin konu ile bağlantısı, bu rivayeti geçersiz kılar. Surenin tamamının Mekke’de ve bölümlerinin, birbiri ardınca indiği anlaşılmaktadır. 101’nci ayetine kadar Yûsuf kıssası anlatılır. Ondan sonra müjde ve öğütler verilir. Resmi sıraya göre 12’nci, iniş sırasına göre 53’ncü suredir” (Ateş, 1995, s. 1317).

Bu özellik Kur’an-ı Kerim’de Yusuf suresine ait olarak ifade edilir. İki kutsal kitapta benzerlikler olduğu gibi farklılıkların da olduğu gözlemlenir. H. Yusuf’un hayatında değinildiği gibi, kutsal kitapların başlangıç ayetlerinde de H. Yakub’un, Yusuf peygambere aşırı sevgisinden dolayı kardeşleri tarafından kıskanıldığı belirtilmektedir. Kıssanın giriş kısmında Yusuf peygamberin rüyası iki kitapta da ele alınır. Yalnız Tevrat’ta Kur’an’dan farklı olarak başka bir rüyadan da bahsedilmektedir.

Tevrat’ta ki bu rüya şu şekilde başlar: Yusuf, “Lütfen gördüğüm düşü dinleyin!” dedi. Tarlada demet bağlıyorduk. Ansızın benim demetim kalkıp dikildi. Sizinkilerse, çevresine toplanıp önünde eğildiler” (Kutsal Kitap, Tekvin: 37/6, s. 39). Sonraki ayetlerde benzerlik olarak iki kitapta da Güneş, ay ve on bir yıldız’ın bahsedildiği rüya anlatılır. “Yusuf bir düş daha görüp kardeşlerine anlattı. “Dinleyin bir düş daha gördüm” dedi. Güneş, ay ve on bir yıldız önümde eğildiler” (Kutsal Kitap, Tekvin: 37/9, s. 39). Kıssanın farklı bir versiyonu da burada gözlemlenmektedir. Kur’an-ı Kerim’de “Babası: “Yavrum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar; çünkü şeytan, insana belli bir düşmandır” dedi”(Yusuf: 5). Burada Yakup peygamber oğullarının kıskançlığını bildiğinden Yusuf’a rüyasını kardeşlerine anlatmaması uyarısında bulunur. Tevrat’ta ise; “Yusuf babası ve kardeşlerine bu düşü anlatınca, babası onu azarladı: “Ne biçim düş bu?” dedi, Ben, annen, kardeşlerin gelip önünde yere mi eğileceğiz yani?” (Kutsal Kitap, Tekvin: 37/10 s. 39) şeklinde farklı bir tepki vermektedir. Babasının tavrından “Burada Güneş’in Yakup Aleyhisselam’ın, Ay’ın annesi Rahel, on bir yıldızında Yusuf’un diğer kardeşleri olduğunu Tevrat’taki bu azarlamadan çıkarabiliyoruz” (Barutçu, 2002, s. 65).

3. HZ. YUSUF KONULU MİNYATÜRLER

H. Yusuf kıssasının, kıssaların en güzeli olarak adlandırılması itibariyle dini ve edebi metinlerde birçok yazar ve şair tarafından ele alındığı görülmektedir. Dini olarak ele alınmasında, hem kendisinin hem de babasının peygamber

olmasının etkisi olduğu söylenir. Edebi metinlerde ise “özellikle Hz. Yusuf’un Züleyha ile olan maceraları birçok şaire ilham kaynağı olmuştur. Gerek Firdevsi ve Cami’nin Yusuf’u Züleyha adlı eserinin minyatürlenmiş kopyalarında, gerekse diğer din tarihi kitaplarında daha çok Yusuf’un başından geçen maceralar canlandırılmıştır” (Renda, 1973, s.449).

✓ *Hz. Yusuf’un Hz. Yakup’tan Ayrılması Konulu Minyatür*

Yazılı kaynaklarda ele alınan Yusuf peygamber kıssasında, Hz. Yusuf’un gördüğü rüya sonucunda kardeşleri tarafından çöle götürülüp kuyuya atıldığından bahsedilir (Ateş, 1995, s. 1323). Buraya aldığımız (Resim 1) Hadikatü’s-Süedâ, (KMM, 93, 20a) minyatüründe görüldüğü üzere Yusuf peygamberin babasından ayrıldığı sahne ele alınır. Resim alınının merkezinde başında bir hale ile turuncu, mavi elbiseleriyle Yakup peygamber resmedilmiştir. İşlemeli bir minder üzerinde oturur bir vaziyette olan Yakup peygamberin sağ tarafında iki, sol tarafında ise on oğlunun olduğu görülür. On kardeşin en önünde yeşil bir elbise ve başının etrafında bulunan halesiyle Yusuf peygamber vardır. Olayın iç ve dış mekânda cereyan ettiği gözlemlenir. İç mekânda farklı işlemlerin yoğun olduğu, dış mekândaysa fonun tamamına yayılan bir ağaç motifi görülür. Fonun sağ tarafında altlı üstlü iki pencere mevcuttur. Bu pencerelerden hadiseyi izleyen iki kadın figürü görülür. Diğer figürlerde Hz. Yakup’a doğru bakmaktadırlar. Doğanın renklendirilmesinde açık mavi renk kullanılmıştır. Gökyüzü altınla boyanarak tamamlanmıştır. Figürlerde ise mavi, sarı, turuncu ve yeşilin tonları kullanılmıştır.

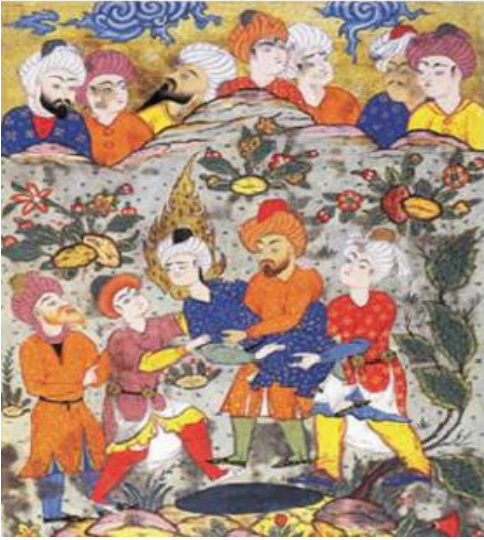

Resim 1 Hz. Yakup’un Oğlu Hz. Yusuf’tan Ayrılması, Hadikatü’s-Süedâ, 1586, KMM, 93, 20a (Turan, 2015, s. 262).

✓ *Hz. Yusuf’un Kuyuya Atılması ve Kuyudan Çıkarılması Konulu Minyatür*

Yusuf’un kuyuya atılması ve kuyudan çıkarılması ile ilgili minyatürler incelendiğinde genellikle kardeşleri tarafından kuyuya atılması, kuyuda geçirdiği zaman ve kervancılar tarafından kuyudan çıkarılması gibi konuların ele alındığı görülür. Peygamber’in kuyudan çıkarılmasıyla ilgili minyatür (resim 2) “Fâlname” (TSM. 1703, f. 36b. 56v), (And, 2012, s. 157) elyazmasında yer alır.

Dikdörtgen bir form içinde tasarlanan bu minyatürde kompozisyon öğelerinin alttan üste doğru yüzey vurgusu yapacak şekilde yerleştirildiği görülür. Hadise dış mekânda cereyan eder. Merkezde Hz. Yusuf ve on bir kardeşi tasvir edilmiştir. Kuyunun önünde başında hale bulunarak tasvir edilen peygamberi kuyuya atmaya çalışan dört kardeşi ve bir yükseltinin arkasına yerleştirilmiş yedi kardeşi resmedilmiştir. Minyatürde ağaç motifleri, bitkiler ve basit kayalar betimlenmiş ve bu betimleme kobalt renkte bulutlar ile tamamlanmıştır. Mor, sarı, turuncu, kırmızı ve yeşil renk tonları kullanılmıştır.

Resim 2 Hz. Yusuf'un Kuyudan Çıkarılması, Fâlname, TSM. 1703, f. 36b. 56v (Turan, 2014, s. 154).

✓ *Hz. Yusuf'un Mısır'a Yolculuğu Konulu Minyatür*

Yusuf peygamberin Mısır'a giden bir kervan tarafından kuyudan çıkarıldığı söylenir (Öngüt, 1999, s. 281). Bu konuyla ilişkili (resim 3) minyatürlerden birisi Hamidullah Hamdi'nin Yûsuf'u Züleyhâ (CBL 428) numaralı yazmasında yer almaktadır. Hikâyeye göre Yusuf peygamberin Mısır yolculuğu sırasında yorulduğu ve yıkanmak için Nil nehrine girdiği belirtilir. Elbiselerini çıkarıp Nil nehrine giren Yusuf peygamberin güzelliğine hayran kalan etraftaki meraklı bakışlardan rahatsız olduğu ve kendisini gizlemesi için yaratıcıdan yardım istediği belirtilir. Bu sırada Nil nehrinden bir ejderhanın çıktığı ve Yusuf peygamberin etrafını çevrelediği söylenir. Minyatürde sudan ejderhanın çıktığı bu sahne ele alınmıştır. Ejderhanın ayakta Hz. Yusuf'un önünde durur bir şekilde olduğu görülür. Fonun sol tarafında, ejderhanın arkasında elinde beyaz bir sarıkla mavi elbisesini sıkıca tutan Yusuf peygamber tasvir edilmiştir. Yusuf peygamberin başında beyaz bir sarık, etrafında ise hale vardır. Fonun sol tarafında ise dokuz adet olan kalabalık bir figür topluluğunun olduğu gözlemlenir. Bu figürlerin karşısındaki ejderhayı görüp korku ve şaşkınlık içinde yere düştükleri görülür. Kompozisyon çerçevenin dışına taşmıştır. Dış mekânda gerçekleşen olayda doğa sade bir şekilde işlenmiştir. Fondaki tepenin arkasında farklı jest mimikler sergileyen dört figür birde ağaç motifi vardır. Arka fondaki doğada lila rengi ve yeşilin tonları kullanılmıştır. Fonun üst kısmı altınla boyanarak tamamlanmıştır. Figürlerde; kırmızı, mavi, yeşil ve bordo renkleri kullanılmıştır.

Resim 3 Ejderha'nın Nil'de yıkanacak olan Yusuf'u bakışlara karşı örtmesi, Yûsuf'u Züleyhâ CBL 428 (And, 2012, s. 428)

✓ *Hz. Yusuf'un Köle Pazarında Satılması Konulu Minyatür*

Hz. Yusuf'un onu kuyudan çıkararak kervancılar tarafından köle pazarında satıldığı kısımla ilgili çeşitli minyatürler vardır. Yusuf Mısır'a giden bu kervan tarafından satılır. "Yusuf peygamberin Mısır'a giden bir kervan tarafından kuyudan çıkarılıp köle pazarında satıldığı ifade edilir (Öngüt, 1999, s. 281)." Söz konusu hadiseyle ilgili yapılan minyatürlerden biri (resim 4) Hadikatü's-Süedâ, (SK, Fatih 4321, 38b)'de bulunmaktadır. Resim alanının merkezine yerleştirilen Hz. Yusuf'un sandalyede oturur bir şekilde tasvir edilir. Hareketli bir hale ile tasvir edilen Yusuf peygamberin etrafında kalabalık bir figür topluluğu görülür. Figürler dikkatli bir şekilde incelendiğinde her bir figürün ayrı jest ve mimiklerle tasvir edildiği görülür. Hadisenin bir iç mekânda meydana geldiği görülür. Fonda sağ

üst köşede peygambere bakan iki figür resmedilmiştir. Kompozisyon öğeleri alttan üste doğru sıralanmıştır. Figürlerde; sarı, mavi yeşil mor ve kırmızı kırmızı renkler kullanılmıştır.

Resim 4 Malik'in Hz. Yusuf'a Güzel Elbiseler Giydirek Satmak İçin Köle Pazarına Göttürmesi, Hadikatü's-Süedâ, 1593-4, SK, Fatih 4321, 38b(Turan, 2015, s. 267).

✓ Hz. Yusuf ile Züleyha'nın Karşılaşması Konulu Minyatür

Kervancılar tarafından kuyudan çıkartılarak Mısır'da köle pazarında satılan Hz. Yusuf'un Mısır Azizi tarafından satın alındığı belirtilir. "Azizin Züleyha adında genç bir karısının olduğunu ifade eden yayınlarda, bu genç kadının kendisine köle olarak alınan Yusuf peygambere âşık olduğu söylenir(And, 2012, s. 436). " Hz. Yusuf ile Züleyha'nın karşılaşmalarını konu edinen Mahzenü'l-Esrâr yazmasındaki (resim 5) minyatür British Museum'de (1941,0619,0.10) numarasıyla kayıtlıdır. Bu minyatürde olay iç mekânda cereyan eder ve duvarlar farklı motiflerle bezelidir. Arka fonda hareketli bir ceylan figürü ve çeşitli ağaç motifleri görülür. Züleyha sarı ve lacivert bir elbiseyle altın renkli bir taht üzerinde betimlenmiştir. Bir tahtın üzerinde başını yere eğerek yere doğru bakan Züleyha'nın karşısında turuncu ve yeşil bir kıyafetle Hz. Yusuf tasvir edilmiştir. Hz. Yusuf'un başında beyaz bir sarık ve kutsiyetine atfen bir hale bulunmaktadır. Ayakta durup Züleyha'ya doğru bakar. Arka fonda genel olarak Rumiler ve bitkisel motifler görülür. Resimde mavinin tonlarıyla beraber pembe ve yeşil renkler kullanılmıştır.

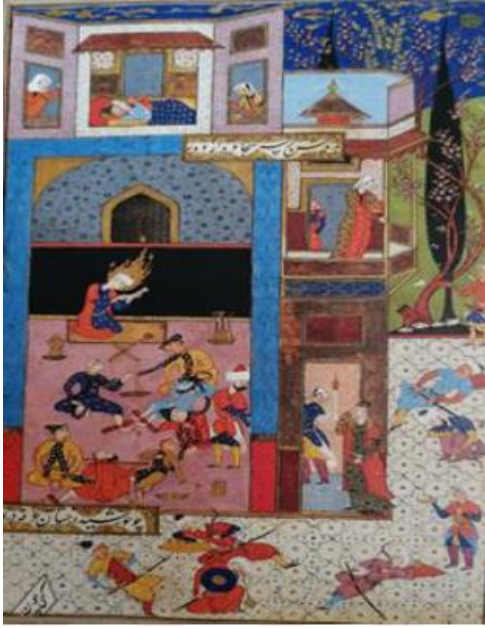

Resim 5 Hz. Yusuf ile Züleyha'nın karşılaşması, Mahzenü'l-Esrâr, Kayıt no:1941,0619,0.10 (Http-4)

✓ Hz. Yusuf'un Zindana Atılması Konulu Minyatür

Kutsal kitaplarda Hz. Yusuf'un Züleyha'nın bütün ısrarlarına rağmen boyun eğmediği belirtilir. "Bu durumdan dolayı Züleyha'nın Yusuf peygambere cezalandırmak için zindana attırdığı ifade edilir (Ateş, 1995, s. 1333)." Heft Evreng minyatürü (resim 6) bu konuyla ilişkilidir ve (TSMK H. 1084, y. 149b,) 'de kayıtlıdır. Bu tabloda farklı sahneler ele

alınmıştır ve tabloda betimlenen yapının alt kısmında zindan tasvir edilmiştir. Hz. Yusuf başındaki haleyle kırmızı bir entari üstüne turuncu bir elbisesi giymiştir. Ayakta duran zindan görevlisinin yanında zincirle bağlanan yedi figür vardır. Bu figürler bağdaş kurmuş ve uzanır vaziyette resmedilmiştir. Etrafı altın ve füme rengine boyanan parmaklıklı bir pencere zindanın üst kısmında tasvir edilmiştir. Dış kısmında ise muhafızların yerde uzandığı görülür ve yapının sağ alt kısmında ise iki kadın figürü göze çarpar. Bu kadınlar peygamberi ziyarete gelen Züleyha ve nedimesidir. Nedimenin elinde ise bir meşale tasvir edilmiştir. Yeşil ve turuncu bir libasla betimlenen Züleyha kapının girişinde eliyle eteğini tutmuş içeriye girmeye hazırlanmaktadır. Kapının üst kısmına işlenen balkonda direğe tutunmuş düşünceli bir şekilde betimlenen bir kadın figürü gözlemlenir. Yapı farklı bölümlerden oluşan kompleks bir tarzda yapılmıştır. Konu dikdörtgen bir düzleme aktarılmıştır. Figürler alttan üstte doğru yüzey vurgusu yapacak şekilde sıralanmıştır. Doğa olarak arka fonda farklı ağaç motifleri kullanılmıştır. Fonun üst kısmı kobalt maviye boyanmıştır. Devamında ise altınla boyanıp tamamlanan hareketli bulutlar gözlemlenmektedir. Fondaki yapıda mavi, kahverengi, lila ve pembe renkler kullanılmıştır. Kompozisyon elemanlarından figürlerde ise turuncu, sarı, mavi, yeşil, lacivert ve mor renkler kullanılmıştır.

Resim 6 Züleyha'nın Yusuf'u zindanda ziyaret etmesi, TSMK H. 1084, y. 149b,(Uluç, 2014, s. 418).

✓ *Hz. Yusuf'un Mısır Kralının Rüyasını Yorumlaması Konulu Minyatür*

Kıssanın devamında Yusuf peygamberin zindanda Mısır Kralının hizmetkârlarının rüyalarını yorumladığından bahsedilir. İlerleyen süreçte Mısır Kralının bir rüya gördüğü ve bu rüyanın yorumunu öğrenmek istediği ifade edilir. Mısır Kralının rüyasını Hz. Yusuf'un tabir ettiği söylenir (Ateş, 1995, s. 1335). Bu konunun ele alındığı Walters Sanat Müzesi (Bayan W.808, fol. 124a)'da kayıtlı Heft Evreng (resim 7) minyatürü gözlemlendiğinde; Yusuf peygamberin ve Mısır Kralının bir taht üzerinde oturdukları görülür. Hz. Yusuf burada, turuncu bir elbise ve başındaki beyaz sarığıyla tasvir edilmiştir. Peygamberin başının etrafında büyük bir kısmının silinip tahrip olduğu gözlemlenen bir hale vardır. Yusuf peygamber tahtın üzerinde dizlerinin üstüne çökmüş Mısır Kralına doğru bakmaktadır. Mısır Kralı ise yavruağzı renginde bir elbiseyle Hz. Yusuf'a bakmaktadır. Kralın başında altın renginde bir taç vardır. Fonun sol tarafında bir kilim üzerinde dizlerinin üstüne çökmüş oturan üç figür vardır. Bu figürler farklı jest ve mimiklerle tasvir edilmiştir. Sol alt tarafta ise ellerinde ağaçlarla resmedilen iki figür vardır. Bu figürlerden biri elindeki ağacı omuzuna doğru götürmüş, diğeryise ağacı yere yaslayıp ondan destek alır pozisyonadadır. İki figürde Yusuf peygambere doğru bakmaktadır. Bunların dışında fonun sol üst kısmındaki pencereden Hz. Yusuf'a doğru bakan bir kadın figürü vardır. Olay iç mekânda cereyan etmiştir. Fon mimari ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Arka kısım yeşil, pembe, altın rengi ve mavinin tonlarıyla boyanmıştır. Figürlerde turuncu, yavruağzı, yeşil ve sarı renkler kullanılmıştır.

Resim 7 Yusuf, Mısır Kralının rüyasını açıklar, Heft Evreng, Walters Sanat Müzesi Bayan W.808, fol. 124a (Http-5)

✓ *Hz. Yusuf'un Mısır Azizi Olması Konulu Minyatür*

Mısır Kralının rüyasını yorumlamasından sonraki süreçte, Yusuf peygambere Mısır Azizliği görevi verilir. Bu görevin Mısır'da firavundan sonraki en yetkili kişiye verildiği söylenir (Öngüt, 1999, s. 297). Buraya aldığımız konuyla ilişkili (resim 8) New York Halk Kütüphanesi, (Spencer Coll. Pers. MS. 46)'da bulunan Kısas'ı-Enbiya minyatüründe, Yusuf peygamber bir taht üzerinde gösterilir. İşlemeli mavi bir elbiseyle tasvir edilen Hz. Yusuf, taht üstünde bacak bacak üstüne atmış, dik bir şekilde karşısındaki insanlara bakarken resmedilmiştir. Yusuf peygamberin başında bir taç etrafında ise oldukça hareketli bir hale vardır. Fonun sağ tarafında Hz. Yusuf'un iki hizmetkârı vardır. Bu hizmetkârlardan biri elinde bulunun şemsiye ile Yusuf peygambere gölgelik yapmaktadır. Fonun alt tarafında ise on tane erkek figürü vardır. Bu figürlerin Yusuf peygamberin kardeşleri olduğu düşünülmektedir. Figürler dizlerinin üzerine çöküp oturur bir vaziyette Yusuf peygambere bir şeyler anlatmaya çalışırken tasvir edilmiştir. Fonun üst kısmında tepenin arkasında Hz. Yusuf'a doğru bakan altı erkek figürü gözlemlenir. Konu dış mekânda ele alınmıştır. Doğa olarak basit bitki motifleri ve ağaç motifi kullanılmıştır. Hz. Yusuf'un sol tarafında olduğu gözlemlenen ağacın altında bir su birikintisi vardır. Su birikintisinin etrafı basit kaya motifleri ile çevrelenmiştir. Resimde kompozisyon elemanları alttan üste doğru sıralanıp yerleştirilmiştir. Konu dikdörtgen bir düzlem üzerine dikey bir şekilde tasarlanmıştır. Doğa olarak fonda yeşil ve lavanta renkleri kullanılmıştır. Fonun üst kısmı altınla boyanarak tamamlanmıştır. Figürlerdeyse mavi, turuncu, sarı, bordo, yeşil ve pembenin tonları kullanılmıştır.

Resim 8 Mısır valisi olan Yusuf, küçük bir tahta oturuyor, Kısas'ı-Enbiya New York Halk Kütüphanesi, Spencer Coll. Pers. MS. 46, (Http-6)

4. SONUÇ

Edebiyata, sanata, şiire ve birçok sanat alanına sirayet eden Yusuf peygamberin yaşadığı hadisenin Ahsenü'l Kassas yani kıssaların en güzeli diye bilinmesi haliyle minyatür sanatçıların da dikkatini çekmiştir. Bu çalışmada Ahsenü'l Kassas'la ilişkilendirilen minyatürler yukarıda bahsedilen eserlerden faydalanılarak çalışmaya dâhil edilmiştir. İbrahimi dinlerde kabul edilen ve içerdiği evrensel mesajlardan kaynaklı geniş bir coğrafyada bilinen ve minyatür alanında da çalışılan bu kıssayla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki müzelerde birçok örneğinin olduğu görülmüştür. Söz konusu minyatürler kompozisyon düzeni açısından değerlendirildiğinde sanatçıların farklı olmalarına rağmen birbirleriyle benzerlikler gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Genellikle dikdörtgen bir fon üzerine dikey bir şekilde yapılan bu çalışmalarda dış mekân unsurları en dikkat çeken özelliklerinden biridir. Bunun yanında çalışmaların tamamında Hz. Yusuf'un başının etrafında, daha öncesinde Hristiyanlık gibi bazı dini motiflerde aziz, azize ve peygamber gibi kutsal kabul edilen kişilerin başlarının etrafında bu kişilerin nurani olduklarını belirtmek için resmedilen, haleler vardır.

Bu çalışmaya dâhil edilen minyatürler incelendiğinde Yusuf kıssasının bazı bölümlerinin minyatür sanatçıları tarafından daha çok ilgiye tabi tutulduğu görülür. Bundan dolayı daha önce de zikredildiği gibi kıssayla ilgili bazı bölümlerin, özellikle kuyu sahnesi, köle pazarı ve Yusuf peygamberin güzelliği karşısında kadınların ellerini kesmesi sahnelerinin, sayıca fazla olarak minyatürlenmesi bu nedenledir.

Bu çalışmada analiz edilen minyatürlerin genelinde kompozisyon düzenlerinde benzeşme olduğu görülür. Söz konusu çalışmalarda doğa ve tabiat tasvir edilirken yeryüzü şekillerinin, ağaçların ve bitkilerin ayrıntılı ve gerçekçi bir anlayışla ele alındığı görülür. Kıssaların en güzeli olarak tabir edilen Yusuf peygamberin hayatının önemli bir bölümünün tasvir edildiği bu eserlerde içeriğin, figürlerin ve detayların ön plana çıkarılarak doğanın arka planda kaldığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Aslanapa, O. (1993). *Türk sanatı el kitabı*. İstanbul: İnkılap Kitap Evi.

Mahir, B., (2012). *Osmanlı minyatür sanatı*, İstanbul, Kabalcı Yayınları.

Http-1: https://digital.staatsbibliothekberlin.de/werkansicht?PPN=PPN615574084&P_H_YSID=PHYS_0118&DMDID=DMDLOG_0013

Http-2:https://digitalcollections.nypl.org/collections/qisas-al-anbiy-2?format=html&id=qisas-al-anbiy2&per_page=250&page=1#/?tab=about

Http-3: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451423>

Bağcı,S., Çağman,F. Renda,G., Tanındı,Z., (2012). *Osmanlı resim sanatı*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Turan, H. (2015). *Fuzûlî'nin hadîktü's-süedâ'ında yer alan minyatürler*. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve İslam Sanatları

Anabilim Dalı. Yayınlanmış Doktora Tezi.

Ateş, S. (1995). *Kur'an-ı Kerim tefsiri*, İstanbul: Milliyet Yayınları. Cilt 3.

Kutsal Kitap Yeni Çeviri, (2001). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

Barutcu, Z. (2002). *Tevrat, zebûr, incil ve kur'an-ı kerim'deki ortak ayetler*. İstanbul: Üs Yayıncılık.

Renda, G. (1973). *Topkapı sarayı müzesindeki H. 1321 No'lu silsilename minyatürleri*. Dergi park.

And, M. (2012). *Minyatürlerle osmanlı islam mitologyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Turan, H. (2014). *Hz. Yusuf ve Bijen Minyatürlerine 'Kuyu Metaforu' Açısından Bir*

Bakış. On dokuz mayıs üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü islam tarihi ve islam sanatları anabilim dalı. Vakıflar dergisi, 41. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Öngüt, Ö. (1999). *Kıssası enbiya aleyhimüsselam*, İstanbul: Hakikat Yayıncılık

Http4:https://research.britishmuseum.org/research/collectiononline/collectionobject_details.aspx?objectId=231568&page=2&partId=1&peoA=51242-1-7&people=51242

Http-5: <https://www.flickr.com/photos/medmss/5853527250/in/photostream>

Http-6 :<https://digitalcollections.nypl.org/items/3c7578f0-edc7-0135-34ef-0099bd5c4f40>